

2014 ÅRS DEMOKRATIUTREDNING

Delaktighet och jämlikt inflytande

Kristianstad 3 juni 2015
Olle Wästberg

Inledningstal vid konferensen ”Hur mår den lokala demokratin?”

I januari förra året återinvigdes Rådhuset i Kristianstad. Den vackra sekelsskiftsbyggnaden har blivit så väl renoverad att den blev utsedd till ”Årets byggnad” av byggindustrin. I detta hus samlas de folkvalda från Region Skåne för att fatta beslut. Och nu står vi här för denna konferens. När huset arkitektoniska värde bekräftat bör vi fråga oss hur det är ställt med innehållet - demokratin.

Hur mår den lokala demokratin?

Egentligen är det en fråga om hur demokratin mår som helhet. Demokrati handlar naturligtvis om allt sorts offentligt beslutfattande – i Stockholm eller Kristianstad. Men det är i vardagen vi oftast stöter på demokratin målkonflikter och också dess tillkortakommanden.

Den utredning som jag fått förtroendet att leda, 2014 års Demokratiutredning, har tagit sig underrubriken ”Delaktighet och jämlikt inflytande”. Och många undersökningar, liksom vardagliga iakttagelser visar att delaktigheten mellan valen i politiken är låg. Liksom att inflytandet i hög grad är kopplat till inkomst, boende, utbildning, etnisk exkludering, till klass.

Det är stora frågor om samhällets utveckling som vi knappast lär lösa till i januari då vi ska överlämna vårt resultat. I stället kommer utredningen att präglas av den store politiske filosofen Karl Poppes formulering om ”piecemeal social engineering”. Den stegvisa förändringen är den framkomliga vägen. Vi kommer att ta tag i några uppenbara brister och försöka föreslå praktiska lösningar.

Den svenska demokratin mår bra om man frågar medborgarna. Och röstandet i valen är högre än på de flesta andra demokratiska håll i världen.

Men demokratin bygger också på att alla har möjlighet att ta del i den. Om de folkvaldas beslut manipuleras av omfattande lobbying begränsas demokratin, i betydelsen att representera folket – inte specialintressen. Om de politiska partierna blir slutna sällskap, med allt färre medlemmar och allt mer homogen medlemskår får vanliga människor allt färre kanaler in i politiken. Situationen är annorlunda nu – när partierna har tio procent av de medlemmar de hade för 50 år sedan. Men partierna har kvar nomineringsmonopolet. Vi ska försöka lyfta fram exempel på hur man på olika håll i landet hanterar detta.

2014 ÅRS

DEMOKRATIUTREDNING

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

Delaktighet och jämlikt inflytande

Vår demokrati växte fram genom folkrörelser och utbildning. Den allmänna folkskolan 1842 var grunden för att alla människor hade kunskap nog att ta ställning till frågor utöver den egna familjens. Framväxten av fackföreningsrörelse, nykterhetsrörelse, frikyrka gav människor sammanhang, demokratisk skolning och kanaler in i politiken. Den fria pressen slog upp beslutsfattandets slutna dörrar. Mycket av detta är historia. Men vi måste förhålla oss till förändringarna i civilsamhället och det nya medielandskapet. Människor väljer nya former för att informera sig och för att påverka. Men då måste de politiska institutionerna hänga med, inte nostalgiskt blicka bakåt. Två av programpunkterna idag handlar om detta. Det finns en utredning – som planerar att bli färdig i slutet av året, ledd av Dan Eriksson, och som just behandlar civilsamhällets nya roll och institutioner. En av grupperna i eftermiddag behandlar detta.

Skolan är central. Jag skulle tro att de flesta gymnasister har bättre kläm på hur politiken fungerar i USA än i Region Skåne. Skolan har också en huvudroll i att lära hur man hanterar en mediesituation där rykten, fördomar och rena lögnerna ofta blir likställda med saklig information.

Om lokalpolitiken elitiseras – och det finns det tydliga tecken på det – minskar möjligheten att i en positiv mening göra politisk karriär för de grupper som idag är underrepresenterade: unga, utlandsfödda, funktionshindrade. David Karlsson och Mikael Gilliam kommer alldeles strax att ge oss en fördjupad inblick i frågan om maktkoncentration inom kommunalpolitiken. I en annan av de forskningsrapporter som utredningen beställt har också visats att kvinnor visserligen är jämlikt representerade i fullmäktigeförsamlingar, men att där makten och pengarna finns – som kommunstyrelseordföranden och i de kommunala bolagsstyrelserna – är kvinnor underrepresenterade.

Knappt hälften av de förtroendevalda anser att de får gehör för sina argument i fullmäktige. Nästan varannan har övervägt att hoppa av eftersom uppdraget känns meningslöst. 97 procent av de förtroendevalda anser att fullmäktige borde ha mer makt. När en majoritet av de folkvalda i kommunala församlingar upplever att de sitter på åskådarplats i politiken – att besluten fattas av tjänstemän eller i uppdrag över deras huvuden – och att det är så visar forskningen, så måste vi ta itu med vår politiska kultur.

Förra årets val innebar att ingen tydlig majoritet kunde formas i många kommuner. Kristianstad är en av dem. I det läget har partierna gjort överenskommelser över tidigare blockgränser och format majoriteter av ovanligt slag. Det innebär att alltför många frågor avgörs genom förhandlingar mellan gruppledare. Och sedan får fullmäktigeledamöterna rätta sig efter besluten. När en majoritet av de nyvalda upplever att de är maktlösa och när 40 procent av de nyvalda hoppar av innan nästa val är det signaler vi måste ta på allvar. Jag hörde just av fullmäktiges ordförande Anna-Kerstin Nilsson att man nu avser att ha gruppledaröverläggningar för att ta itu med denna fråga, hur arbetet kan bli mer meningsfullt för fullmäktiges ledamöter.

2014 ÅRS DEMOKRATIUTREDNING

Delaktighet och jämlikt inflytande

En stabil demokrati måste kunna leverera. Vi röstar för att få en bättre samhällsutveckling. Och i år – när vi uppmärksammar att det är 70 år sedan fredsslutet – bör vi också fundera på den utveckling som ledde till kriget. En splittrad och kraftlös demokrati, Weimarrepubliken, miste greppet över ekonomin, lät klyftorna öka och gav på så sätt grogrund för den värsta av antidemokratiska rörelser.

Men också i det mindre sammanhanget måste de demokratiska organen kunna klara att genomdriva en politik som står i överensstämmelse med folkviljan. Och folkviljan måste få chans till uttryck. Ibland kan folkopinion och politikeropinion komma i motsättning till varandra. Det kräver dialog. Därför ska två av de grupper som vi har i eftermiddag försöka penetrera nya verktyg för den demokratiska processen och olika erfarenheter av medborgardialog. Och till sist är det väljarna själva som avgör. Och det inte självklart att det ska ske bara vart fjärde år.

Allt utredande måste utgå från dels faktainhämtande. Vi har lagt ut 16 uppdrag på 24 forskare. Och dels lyssnande – vi har genomfört och genomför rader med möten och seminarier varav detta är ett.